

**Pranešimas**  
**„Kupiškio rajono kultūrinės veiklos apžvalga, etninės kultūros reikšmė**  
**šiui laikui krašto kultūrai“**

**Jolita Janušonienė**

Kultūra kuria žmogų, dvasines vertybes, o dvasia reiškia žmoniškumą, darną. Turime neleisti iš mūsų gyvenimo eliminuoti tų vertybių, kurios sukurtos per amžius. Privalome į gyvenimą įnešti savo esmę ir stiprinti kultūrą, nes tai yra mūsų gyvenimo duotybė ir užduotis. Jokie turtai, net stipri ekonomika nepadės išgyventi, jei nepuoselėsime kultūros.

Kultūra – tai, ką mes patys sukuriame. Nėra žmonių, stovinčių šalia kultūros. Nereikia ginti kultūros, bet reikia kaupti ir vertinti tai, ką turime gilaus ir nepakartojamo. Galime gudrauti, bet tenka pripažinti, kad kultūra gimsta mūsų pačių pastangomis.

1893 m. Panemunėlio apylinkėje, Naujikų kaime, buvo suvaidintas pirmasis slaptas lietuviškas vaidinimas pagal Juozą Tumą-Vaižgantą „Nepadėjus nėr ko kasti“. Jo režisierius buvo Jonas Katelė – kunigas, švietėjas, daraktorius, draudžiamos lietuviškos spaudos organizatorius, gimęs Suvainiuose, Kupiškio valsčiuje, tikrame lietuviybės lopšyje. Šis spektaklis davė pradžią tolesnei teatrinei veiklai.

„Senovinės kupiškėnų vestuvės“ tapo ne tik regioniniu, bet ir Lietuvos mastu aktualus ir reikšmingas kultūros reiškinys. Kupiškyje dar 1922 m. vyko gegužinės su senovės dainomis bei papročiais. Ona Glemžienė sukvietė į savo namus dainininkes prisiminti senovinių dainų bei žaidimų. Jai talkino duktė Stefanija, Juzė Mikalauskienė, Domicelė Šlapelienė ir kitos moterys. Taip susiformavo „Senovės mylėtojų“ būrelis, kuris kasmet rengė gegužines, atgaivino nuometo ryšėjimo, sutartinių giedojimo tradicijas.

„Kupiškėnų senovinės vestuvės“ išaugo iš to „Senovės mylėtojų“ būrelio. 1932 m. būrelis ruošė gegužinę, kai Ona Matulionienė, Emilija Jonušienė ir Elzbieta Varatinskienė nusprendė pajvairinti programą parodydamos senovinius vestuvių papročius. Pirmą kartą „Vestuvės“ buvo suvaidintos 1932 metų vasarą Pyragių

kaime, po to kelis kartus vaidinimas pakartotas Kupiškio mieste, ant Aukštupėnų kaimo piliakalnio.

To meto Lietuvai, siekiančiai išlaikyti, išskirti ir apibrėžti savo etninį identitetą, šis vaidinimas buvo viena iš galimybių tai realizuoti. Tai yra suvokti, kad archajiškos tradicijos išreiškia lietuvių savitumą, išskiria juos iš kitų tautų ir kultūrų.

Kultūra – tai tam tikros žmonių grupės gyvenimo būdas, socialinis paveldas, sukauptas teatrinis patyrimas, tradicija perduodama iš kartos į kartą. Tai – žmogaus sukurta antrinė gamta, išmoktas elgesys.

Reikia pripažinti, kad etninė kultūra puikiai dera su šiuolaikiniu gyvenimu, nes ji apima ne vien kultūrą, bet ir švietimą, mokslą, tradicinius amatus, kultūrinį turizmą, verslą, aplinkosaugą, ekologiją, regioninę politiką.

Keičiantis laikmečiui, keičiasi ir renginių formos, atsiranda nauji etninės kultūros išlikimo keliai ir pavidalai, suteikiantys jai įvairias gyvavimo formas. Etninė kultūra yra pagrindas, iš kurio išaugo dabartinė modernioji kultūra.

Iš pažiūros atrodytų, kad etninės kultūros vienas išskirtinių bruožų yra jos tradiciškumas – tradicijos tęstinumas, laikymasis tradicijos. Tačiau, kita vertus, bet kuri tradicija yra neatskiriama nuo naujovės ir, kartu, nuo modernizacijos. Svarbus yra jų santykis. Atrodo, kad buvę nesuderinami dalykai – modernumas ir tradicinė kultūra kuo toliau, tuo labiau negali vienas be kito išsiversti.

Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad etninės kultūros gyvavimo sąlyga yra jos sugebėjimas prisitaikyti – modernizuotis, tęsti tradiciją pakitus socialinėms, ekonominėms sąlygoms – atsidūrus kitame laike ir erdvėje.

Plačiausios etnokultūrinės veiklos galimybės yra kultūros centruose, nes jie sudaro sąlygas kiekvienam bendruomenės nariui ne tik turiningai praleisti laisvalaikį, bet ir atskleisti savo sugebėjimus kūrybinėje bei meninėje plotmėje. Mėgėjų meno kolektyvai, įvairių žanrų studijos ir būreliai tampa tinkamiausia vieta asmens saviraiškai. Jose ne tik realizuojamas įstaigos veiklos potencialas, bet sudaromos puikios sąlygos pažinti ir puoselėti etnines tradicijas.

Iš daugybės Kupiškio kultūros centro organizuojamų renginių, noriu pristatyti keletą, žiūrovų pamėgtų, tęstinių renginių, tampusių tradiciniais.

Jau treči metai iš eilės vyksta Unės Babickaitės profesionalių teatrų festivalis „Art do“, kuriuo siekiama plėtoti profesionalaus meno sklaidos tradicijas, sudaryti sąlygas, kad profesionalių teatrų spektaklius pamatytų kuo didesnis regionuose gyvenančių žiūrovų skaičius. Festivalis įprasmina aktorės, režisierės, teatro pedagogės Unės Babickaitės darbų reikšmingumą Lietuvos teatrui, tęsiama teatrinės kultūros tradicija. Pastebime, kad kasmet auga žiūrovų susidomėjimas festivaliu, spektakliuose dalyvauja ne tik Kupiškio, bet ir aplinkinių rajonų gyventojai.

Noriu pasidžiaugti, kad jau antri metai iš eilės kupiškėnai gali gėrėtis jungtiniais spektakliais. Pernai žiūrovai matė lietuvišką legendą – pasaką „Eglė žalčių karalienė“. Spektaklis buvo kupinas įvairiausių emocijų: nuostabios meilės, vaikiško juoko, namų ilgesio, netekties... Jausminga istorija rutuliojosi dviejose erdvėse, dviejuose nesuderinamuose pasauliuose: paprastu ir aiškiu gyvenimo suvokimu alsuojančioje Žemėje bei mistiniame Jūros pasaulyje. Spektaklyje vaidino, dainavo ir šoko apie 70 atlikėjų – Kupiškio ir Rokiškio rajonų teatralai, folkloro „Kupkiemis“ kolektyvo nariai, Rokiškio choreografijos mokyklos balerinos bei nemažai privačių asmenų, tiesiog panorusių išbandyti jėgas kūrybiniame procese. Jauniausiajai aktorei, vaidinsiančiai Drebulėlę buvo vos šešeri. Pagrindinių aktorių pora – taipogi jungtinė. Eglės vaidmenį atliko kupiškietė sportinių šokių trenerė Irmina Puipaitė, Žilviną vaidino rokiškėnas teisininkas Ramūnas Godeliauskas.

Šiais metais Kupiškis vasarą pasitinka karališkai. Viena nuostabiausių, legendomis apipinta Barboros Radvilaitės ir Žygimanto Augusto meilės istorija šįkart atgimsta Kupiškio kultūros centro scenoje. Spektaklis „Barbora“ kuriamas pagal Juozo Grušo dramą. Projektas nemažas – vaidins Kupiškio, Skapiškio, Rokiškio teatrų aktoriai. Šalia daugiau ar mažiau patyrusių aktorių scenoje pasirodys ir keletas naujų veidų, kuriems Grušo drama – nemenkas iššūkis. Aktorių komanda, suformuota iš skirtingų kolektyvų, bandys scenoje žiūrovams sukurti įspūdingą ir jausmingą reginį. Spektaklyje vaidina 28 aktoriai.

Gegužės 15-17 dienomis Kupiškio kultūros centras mažuosius žiūrovus ir jų tėvelius pakvietė į pirmąjį profesionalių lėlių teatrų festivalį „Vaikai ir lėlės“, skirtą Tarptautinei šeimos dienai. Lėlių teatras – unikalūs, išskirtinių galimybių, turtingų

tradicijų turintis kultūros reiškiny, darantis įtaką asmenybės tobulėjimui, suteikiantis vaikams ir visai šeimai daug teigiamų emocijų.

Per tris festivalio dienas buvo parodyti 7 spektakliai, dalyvavo 5 lėlių teatrai: Kauno valstybinis lėlių teatras, Vilniaus lėlių teatras „Avilys“, Vilniaus teatras „Lėlė“, Klaipėdos lėlių teatras ir Panevėžio lėlių vežimo teatras. Didžiosios salės fojė buvo pristatyta lėlių parodos ekspozicija, kurią pamatėte ir šiandien. Parodoje eksponuojama iki 50 įvairiausių, skirtingų dailininkų sukurtų lėlių iš Kauno valstybinio teatro spektaklių. Per tris festivalio dienas apsilankė apie tūkstantis žiūrovų.

Jau trečius metus iš eilės Kupiškio marių saloje vyks kūrybos ir meno festivalis „Stichijos“. Išaugęs žiūrovų susidomėjimas užaugino šventę bei paskatino suburti dar gausesnę kūrybininkų, organizatorių ir savanorių komandą.

Tradiciškai Kupiškio marių sala Uošvės Liežuvis bus padalinta į keturias stichijas: Orą, Vandenį, Žemę ir Ugnį. Kiekviena stichija paruošia skirtingas kūrybines dirbtuves ir veiklas, menines instaliacijas, parodas, paskaitas, įvairias pramogas ir muzikinius pasirodymus. Kiekvienas festivalio žiūrovas turės galimybę keliaudamas iš vienos zonos į kitą išbandyti save, tapti kūrėju, dalyvauti paskaitose, mokytis ar tiesiog stebėti meninius procesus, papildyti sielą kūrybinėmis spalvomis. Improvizuotose pačių menininkų sukurtose netradicinėse scenose vyks skirtingų žanrų muzikos koncertai. Kiekviena gamtos stichija simbolizuoja skirtingą muzikinį žanrą, tad keturios scenos pasiūlys muzikinių pramogų visų skonių žiūrovams.

„Stichijos“ – tai didžiulė jau tradicija tapusi Kupiškio miesto šventė. Pernai festivalis pritraukė virš 7 tūkstančių žiūrovų.

Rudenį kupiškėnus pakviesime į antrąjį **Tarptautinį teatrų festivalį „Theater Cluster“**. Tai jungtinis trijų miestų – Kupiškio, Pasvalio ir Utenos tarptautinis teatrų festivalis, kurio iniciatorius ir rengėjas Kupiškio kultūros centras. Per penkias dienas buvo suvaidinti net 38 spektakliai, vyko diskusijos su profesionaliais ekspertais. Trijuose miestuose plazdėjo Lietuvos, Latvijos, Estijos, Gruzijos, Olandijos, Prancūzijos, Ukrainos, Ispanijos, Rusijos vėliavos. Trys Kultūros centrai ir trys

savivaldybės sujungė jėgas, o trijų miestų rėmėjai padėjo organizuoti unikalų jungtinį renginį.

Kupiškio kultūros centras jau eilę metų tęsia kalėdinę tradiciją ir gruodžio 26-ąją dieną sukviečia žiūrovus į tradicinį spektaklį visai šeimai. 2017 m. kultūros centro vaikų ir jaunimo teatro studija kartu su šokio studija „Račiupėlis“, jaunių šokių grupe „Šėltinis“, Kupiškio L. Stuokos – Gucevičiaus šokio teatru „Una“, Povilo Matulionio progimnazijos Kupos pradinio ugdymo skyriaus mokiniais sukūrė šventinį stebuklą – spektaklį pagal Oscar Wilde pasaką „Žvaigždės vaikas“. Scenoje pasirodė apie 50 jaunųjų aktorių, šokėjų, atlikėjų, spektaklis buvo rodomas 3 kartus.

**Dėkojame svečiams už vizitą į mažą Lietuvos šiaurės rytų miestelį Kupiškį, apipintą legendomis ir pavadintą milžinų kraštu. Jis išskirtinis savo tarpe, papročiais ir tradicijomis. Čia gyvena nuoširdūs, paprasti ir svetingi žmonės, puoselėjantis kultūrą.**

**Kultūra yra svarbi mūsų krašto plėtotei ir augimui. Ji ne tik padeda praturtinti kupiškėnų dvasinį gyvenimą, bet stiprina jų vienybę ir bendrumo jausmus. Nuo to, kiek kiekvienoje visuomenės gyvenimo srityje vertinama kultūra, kiek ja remiamasi bet kurioje veikloje, priklauso ir mūsų darbų sėkmė.**